

VICÈNCIA DEL POETA DE SINERA

DÒXIES

Salvador Espriu: paraula i necessitat

LLUÍS SOLÀ

En aquesta hora no sabem si més feliç o més inconsistent dels nostres anys d'aprenentatge, Salvador Espriu significa per a nosaltres l'autor de textos com ara *Les proses de la pluja*, *Cementiri de Sinera* i *La primera història d'Esther*, però sobretot significa la persistència irrenunciable, a desgrat de tot i contra tot.

Quina persistència? La persistència de l'alè i el monument.

Potser no seria desenaonat pensar que és justament a les obres literàries interessants, és a dir, a les obres clàssiques, on es posaria més en evidència el que Humboldt descriu com la relació antinòmica de la llengua. En efecte, el fet que inevitablement els elements fluids, puntuals i singulars que intervenen constantment en el camp lingüístic no es puguin manifestar sinó a partir i a través dels elements regulars, combinatoris i monumentals, constitueix un dels trets fonamentals de la relació entre persona i llengua. La tensió que contínuament opera entre aquests dos aspectes oposats i inseparables de la llengua, la tensió entre expressió i monumentalitat, és també un dels mecanismes ineludibles de la història de la literatura i de l'existència de cada obra literària en particular. Els textos literaris neixen i creixen en aquesta tensió.

¿I què significa a l'interior d'aquesta tensió la paraula de Salvador Espriu "salvar els mots", "salvar la llengua"?

Encara que cada vegada resulti a més gent menys clar, una obra literària es fa en una llengua concreta, la que sigui, i no pas en qualsevol llengua. I això precisament defineix un dels trets intrínsecs alhora de la lingüística, que només es pot realitzar a través de llengües concretes i en llengües concretes, i de les obres literàries, que també és indispensable que es realitzin en una llengua. El fet que una obra no sigui ni pugui ser feta en qualsevol llengua, sinó que ho hagi de ser i ho sigui en una llengua concreta, no és un tret accidental o accessori de l'obra sinó un element constitutiu indispensable. Forma part del sentit i de l'essència de l'obra. Com assenyala inequívocament la paraula de Salvador Espriu la relació de l'obra literària amb la llengua no és externa. La relació de l'obra literària amb la llengua és de pura necessitat, es necessiten i s'influeixen l'una a l'altra no sabem fins on.

No és exagerat afirmar que al capdavall Salvador Espriu és una anella imprescindible d'una llarga cadena d'autors que van haver de prendre consciència del valor i de la funció de l'obra literària a partir de i a través de la situació de la llengua comuna, cadena que solem inaugurar amb el nom de Verdager. Que en Jacint Verdager redreçament de la llengua

*Com assenyala
Espriu, la relació
de l'obra literària
amb la llengua
no és externa*

ROBERT RAMOS

i creació literària s'enllacen amb creació i redreçament del món és un fet poc discutible. I que aquesta situació que en un moment determinat troba o configura la figura de Verdager per manifestar-se continua actuant, per via directa i per via de les mateixes obres, en autors i obres posteriors els textos de Salvador Espriu ho demostren. Com també demostren que la severa necessitat a partir de la qual s'ha hagut d'articular la relació entre paraula i poesia en l'època s'ha transformat en un dels valors més sòlids i més alliberadors de la literatura catalana moderna. No endebades Verdager no es va inventar la situació sinó que la situació havia fet camí a través de l'obra de Verdager.

Que a desgrat de tot i contra tot Jacint Verdager no pogués deixar de tenir fe en una llengua, en una monumentalitat, i que hi aboqués tots els seus poders literaris per tal d'aconseguir la doble renovació indica el grau d'intimitat i d'indissolubilitat entre obra i llengua que l'activitat li-

terària requereix. I alhora, ja des d'aquell moment indefugible, potser ja començava a configurar-se una de les tasques fonamentals de la literatura catalana: la de ser una literatura a la recerca d'una salvació.

¿I què significa dins aquest horitzó "salvar els mots", "salvar la llengua"?

Significa un estat de disponibilitat en relació amb aquesta casa comuna que anomenem llengua, a aquesta monumentalitat, en què l'autor per salvar i salvar el món i les coses ha de salvar i salvar els mots.

Els poetes saben que a cada moment han de jugar-s'ho tot per salvar els mots. D'una banda, per salvar-los de la feblesa ingènita, intrínseca, central que contenen, perquè els mots són també mortals, i per salvar-los d'altra banda de les deformacions i de les infeccions de tota mena

que contínuament actuen per desviar-los del que hauria de ser el camí dels mots cap a la responsabilitat i la veracitat. Tot això els poetes catalans ho han sabut i ho saben, però sobretot saben eminentment la insídia constant amb què pot ser assetjada una llengua i l'exercici metòdic de perversió i de destrucció a què pot ser sotmesa. No pas solament els mots i la llengua sinó el mateix sentit de llengua i de veracitat. Aquest és el saber que ens ha estat imposat.

Salvar els mots llavors només pot significar la voluntat decidida i a tot risc de salvar els mots per salvar l'home i el sentit de l'home.

L'obra de Salvador Espriu, doncs, s'estableix i s'aixeca en una doble exigència que la defineix des de la mateixa constitució i que la travessa de dalt a baix. És la d'actuar i de persistir com una necessitat de salvació física i immediata dels mots immediats: *arbre, casa, terra, / gleva, dona, solc*, i de mantenir-los en la monumentalitat, i la de la voluntat, no pas deslligada de la necessitat anterior, d'elaborar-se sota les rigoroses exigències de la perfecció. En definitiva, la disponibilitat de respondre i de correspondre a l'exigència prioritària *col·lectiva* de salvar i de salvar els mots col·laborant amb la construcció d'una obra a la persistència de la monumentalitat. Aquesta tensió constant, callada i profunda que agombola l'obra de Salvador Espriu, però, és probablement el que la fa al capdavall gran i imprescindible. ¿O no és per haver sabut escoltar les veus indefugibles o per haver-se deixat orientar pel que era necessari que la veu poètica es fa indispensable?

L'Espriu de 'L'Avenç'

ÀLEX BROCH

Cal estar atents als darrers dossiers literaris i culturals de *L'Avenç*. L'any 2002 publicaren *Literatura i Guerra Civil* (núm. 265) i *Jacint Verdager* (núm. 270). I aquest any, *Literatura i memòria* (núm. 280), *Les narracions de la història* (núm. 281) i, en el número de setembre, *Un altre Espriu, si us plau* (núm. 283), coordinat per Glòria Casals.

De la lectura del dossier es desprenen diverses reflexions. La primera, probablement la principal, que l'explicació de Rosa Delor fa del tot evident, és que ja no és possible apropiarse al coneixement o estudi de l'obra d'Espriu sense passar abans i tenir en compte l'edició crítica de les seves obres sorgides de l'acord a tres bandes entre la Generalitat, el CDESE i Edicions 62. A hores d'ara, dins la filologia catalana, és un dels projectes més seriosos en curs i del tot imprescindible per conèixer l'obra de l'escriptor.

L'altra reflexió, a part dels documentats articles de Miquel Edo i Joan Ramon Veny, sorgeix de la lectura del bloc format pels articles de Víctor Martínez-Gil, Olívia Gassol i Núria Santamaria. Desconec si el títol del dossier és un senzill *clin d'oeil* dirigit al lector o bé amaga una intencionada revisió d'aspectes coneguts de l'autor de Sinera. Però aquests tres articles semblen apuntar per aquí. El primer parla de la narrativa d'Espriu, el segon de la poesia i, més concretament, de *La pell de brau*, i el tercer del teatre. Si hagués de centrar el debat de les propostes dels textos de Martínez-Gil i de Santamaria parlaria d'*hibridació de gèneres*. Conegut és, com el mateix Espriu recorda, que la seva obra s'ha de llegir i entendre com una totalitat i que els diversos gèneres escollits flueixen en una mena de vasos comunicants.

El tema és l'aplicació i ús que Espriu fa d'aquests gèneres. En aquest punt en una sola frase Martínez-Gil trenca totes les fronteres de gènere en l'obra de l'escriptor en dir: "Els elements simbòlics i especulatiu, poètics en definitiva, de les primeres novel·les s'expressen, en els contes, amb una estructura que sovint és dialògica, teatral, i la poesia és més d'un cop narrativa abans que lírica, igual com el seu teatre conté sovint elements més discursius que no pas dramàtics". Si estem d'acord amb l'afirmació potser sí que calgui parlar d'*hibridació de gèneres* o d'un ús del tot personal de les formes literàries. Davant de la seva afirmació Martínez-Gil resol per elevació el problema plantejat. La lectura de l'article us ho explicarà millor que no pas jo en l'espai que tinc.

L'article de Núria Santamaria és, davant d'aquesta *hibridació* del tot clar i qüestionaria la condició dramàtica de Salvador Espriu o, en tot cas, afirma, finalment, que en el seu teatre "els mots són l'acció", la qual cosa ens situa davant d'un teatre estàtic en què el progrés de l'acció està només en la força de la paraula.

L'article d'Olívia Gassol no entra en la qüestió dels gèneres però, seguint la tesi del seu recent llibre *Salvador Espriu, o el mite de la salvació* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat) capgirarà el significat històric i profund de *La pell de brau*, que per l'autora és, "no ens enganyem, ideològicament espanyolista". El debat, més que obert, queda encès. Gassol aporta i recolza la seva tesi amb documentació important. Des de la documentació i la hipòtesi deductiva caldrà confirmar-ho o desmentir-ho. Un altre Espriu, si us plau?